

Stavovi studenata medicine prema radu u inozemstvu i novim poslovnim mogućnostima nakon ulaska u Europsku uniju

---

Bojanić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, School of Medicine / Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:105:492526>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-09**

Repository / Repozitorij:

[Dr Med - University of Zagreb School of Medicine Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MEDICINSKI FAKULTET**

Ana Bojanić

**Stavovi studenata medicine prema radu u
inozemstvu i novim poslovnim mogućnostima nakon
ulaska u Europsku uniju**

Diplomski rad

Zagreb, 2014.

Ovaj diplomski rad izrađen je u Kliničkom bolničkom centru Zagreb u Klinici za internu, Zavod za kliničku farmakologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom doc.dr.sc. Roberta Likića i predan je na ocjenu u akademskoj godini 2013./2014.

Sadržaj

1. SAŽETAK	
2. SUMMARY	
3. UVOD.....	1
4. HIPOTEZA.....	3
5. CILJEVI RADA.....	3
6. ISPITANICI I METODE.....	4
7. REZULTATI.....	5
8. RASPRAVA.....	14
9. ZAKLJUČAK.....	20
10. ZAHVALA.....	21
11. LITERATURA	22
12. ŽIVOTOPIS.....	25

1. SAŽETAK

STAVOVI STUDENATA MEDICINE PREMA RADU U INOZEMSTVU I NOVIM POSLOVNIM MOGUĆNOSTIMA NAKON ULASKA U EUROPSKU UNIJU

UVOD: Posljednjih godina širom Europe prisutan je trend smanjivanja broja liječnika. Relativno visoka prosječna dob liječnika te liberalizacija tržišta rada i starenje stanovništva postaju sve važniji javnozdravstveni i društveni problemi s kojima se suočavaju države članice Europske unije. Upravo se zbog toga pitanje migracije zdravstvenih djelatnika počelo intenzivnije razmatrati, posebice u kontekstu proširenja Europske unije (EU).

CILJ: Istražiti emigracijske planove studenata, njihove stavove prema radnim uvjetima u inozemstvu i očekivanja o novim poslovnim mogućnostima u Hrvatskoj nakon pristupanja EU

ISPITANICI I METODE: Na uzorku 232 studenta medicine posljednje godine studija na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, uz pomoć elektronskog upitnika, istraživali smo stavove prema radu u inozemstvu tijekom svibnja 2013. godine.

REZULTATI: S ukupnim postotkom odaziva 87%, više od polovice studenata (53%) izjasnilo se da namjerava raditi u inozemstvu u sklopu specijalizacije (52 ili 26%) ili subspecijalizacije (54 ili 27%). Više studentica (58 ili 43%) nego studenata (17 ili 27%) odgovorilo je da se ne namjerava iseliti iz Hrvatske. Najpopularnije ciljne zemlje koje su odabrali studenti su: Njemačka (34 ili 28%), SAD (19 ili 16%), Velika Britanija (19 ili 16%), Švicarska (16 ili 13%) i Kanada (11 ili 9%). Najvažniji ciljevi koje ispitanici namjeravaju ostvariti tijekom usavršavanja u inozemstvu su: profesionalno usavršavanje (45 ili 38%), zarada (20 ili 17%), stjecanje novih iskustava i upoznavanje svijeta (31 ili 26%). Muški ispitanici (12 ili 26%) odabrali su zaradu kao drugi najvažniji cilj usavršavanja/rada u inozemstvu. Poticajni čimbenici za iseljavanje, ciljevi koje studenti žele ostvariti tijekom usavršavanja u inozemstvu, generalno pozitivni stavovi prema radnim uvjetima u inozemstvu i ne baš pozitivna očekivanja prema poslovnim mogućnostima u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji mogu biti važan pokazatelj stanja u hrvatskom zdravstvenom sustavu i državi.

ZAKLJUČAK: Značajan postotak studenata (62%) je razmišljao o preseljenju u inozemstvo nakon diplomiranja. Rezultati mogu biti rani pokazatelji nepovoljnog emigracijskog trenda zdravstvenih profesionalaca s potencijalno ozbiljnim posljedicama na funkcioniranje hrvatskog zdravstvenog sustava.

KLJUČNE RIJEČI: emigracija, medicinski student, profesionalno usavršavanje

2. SUMMARY

ATTITUDES OF MEDICAL STUDENTS TOWARDS WORKING ABROAD AND NEW CAREER OPPORTUNITIES FOLLOWING ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

INTRODUCTION: In a recent years there has been a trend of decline in the number of physicians in Europe. The relatively high average age of physicians, the liberalization of the labor market, the continually aging populations with consequently increased demands for healthcare are all becoming more important public-health and social problems for EU member states. The question of health worker migration has been increasingly discussed, especially within the context of European Union (EU) enlargement.

AIM: We want to investigate emigration preferences of students, attitudes towards working conditions abroad and expectations for career opportunities in Croatia after joining to the EU.

SUBJECTS AND METHODS: We investigated emigration preferences among 232 final-year medical students of the Zagreb Medical School by use of an electronic questionnaire in which we assessed their attitudes towards working conditions abroad during May 2013.

RESULTS: With an overall response rate of 87%, more than half of the surveyed students (62%) intended to travel abroad for specialty, 52 (26%), subspecialty - 54 (27%) training and 17 (9%) students wanted to travel abroad if they have the opportunity. More female, 58 (43%); than male, 17 (27%) students indicated that they would not emigrate. The most attractive destinations identified by respondents were Germany, 34 (28%); the USA, 19 (16%); the UK, 19 (16%); Switzerland, 16(13%) and Canada, 11 (9%). The most important goals that respondents aimed to achieve through training abroad were: to excel professionally 45 (38%), to prosper financially 20 (17%) and to acquire new experiences and international exposure 31 (26%). Male respondents indicated earnings, 12 (26%), as the second most important factor for leaving the country. Factors that our students' reported as motivating for departure, goals they want to achieve through training abroad, generally positive beliefs about working conditions abroad and not very positive expectations regarding career opportunities in Croatia following accession to the EU may serve as an indicator of areas in the healthcare system and overall national/social system.

CONCLUSION: A significant percentage of final- year medical students from Zagreb University (62%) expressed intentions to migrate abroad after graduation. This survey and the obtained results may be an early warning for potential adverse trend(s) in the migration of health professionals with the possible serious consequences on the functioning of the Croatian healthcare system at all levels.

KEY WORDS: emigration, medical student, professional advancement

3. UVOD

Posljednjih godina širom Europe prisutan je trend smanjivanja broja liječnika (Myklebust JP, 2012). Osim toga, relativno visoka prosječna dob liječnika te liberalizacija tržišta rada i starenje stanovništva (čija su posljedica povećani zahtjevi za zdravstvenom skrbi) postaju sve važniji javnozdravstveni i društveni problemi s kojima se suočavaju države članice Europske unije (European Commission. The social situation in the European Union 2003; http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2003/sep/2003; Wiskow C, 2006).

Upravo se zbog toga pitanje migracije zdravstvenih djelatnika počelo intenzivnije razmatrati, posebice u kontekstu proširenja Europske unije (Wiskow C, 2006).

Slobodno kretanje stanovništva unutar Europske unije jedno je od temeljnih prava koje bi trebalo biti osigurano na temelju zakona o zajednici (Ostojić R, 2006). Unatoč tome, tijekom proširenja Europske unije 2004. godine pojedine su stare članice postrožile uvjete u procesu emigracije, kako bi zaštitile svoje domaće tržište rada te tako otežale useljavanje (Wiskow C, 2006).

Istovremeno, pojedine europske zemlje (npr. Njemačka, Noveška) provodile su politiku zapošljavanja stranaca (Gerlinger T et al, 2007). Razlog za ograničavanje useljavanja može biti zabrinutost domaćina zbog kvalitete stranih liječnika i sigurnosti pružanja njihovih zdravstvenih usluga, budući da dolaze iz zemalja s lošijom kvalitetom medicinske edukacije i slabijom razvijenosti zdravstvenog sustava, u usporedbi s razvijenijim europskim državama (Forcier MB et al, 2004).

S druge strane, osnovni motivi za provođenje politike aktivnog zapošljavanja su: manjak liječnika, starenje stanovništva, povećana potreba za zdravstvenom skrbi i kao rezultat navedenoga, predviđanje da će u budućnosti čak i one europske zemlje koje ograničavaju useljavanje biti primorane zapošljivati sve veći broj stranih zdravstvenih profesionalaca (European Commission. The social situation in the European Union 2003; http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2003/sep/2003; Wiskow C, 2006).

Nakon pristupanja Europskoj uniji nove članice pribojavale su se masovnog odljeva liječnika (Gerlinger T et al, 2007). Dvije godine prije priključenja Europskoj uniji istraživanja

provedena 2002. u Češkoj, Mađarskoj, Litvi i Poljskoj pokazala su da 25-50% ispitanika planira iseliti u neku drugu članicu Europske unije, ponajprije u Skandinavske zemlje, Veliku Britaniju i Njemačku (World Health Organization. WHO Regional Office for Europe. European health for all databases. <http://www.euro.who.int/informationources>). Rezultati nekih drugih studija pokazali su da stručnjaci iz središnjih i istočnih zemalja Europske unije ne-europske zemlje (npr. SAD, Kanadu, Australiju) svrstavaju među najpoželjnija odredišta (Gerlinger T, 2007).

Hrvatska se, poput drugih novih članica, pribojava potencijalnog masovnog odljeva liječnika nakon pristupanja Europskoj uniji. Trenutačno u Hrvatskoj nedostaje približno 3280 liječnika, kako bi dostigla europski prosjek (Smoljanovic M et al, 2009). Osim toga, istraživanje o migracijskim planovima hrvatskih studenata medicine, koje su proveli dr.sc.Ozren Polašek i suradnici, pokazalo je da o iseljavanju razmišljaju uglavnom studenti s boljim prosjekom ocjena i studenti zainteresirani za znanstveni rad, pa ako bi se njihovi planovi ostvarili, bio bi to veliki gubitak intelektualnog kapitala i ulaganja (Polasek O, 2005). Razumijevanje razloga i stavova studenata o migraciji omogućuje formiranje mogućih intervencija koje bi mogle smanjiti broj liječnika koji odlaze iz Hrvatske te privući mlade liječnike da ostanu u domovini.

4. HIPOTEZA

Većina studenata posljednje godine Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu se namjerava iseliti iz Hrvatske nakon diplomiranja. Većina studenata ima pozitivne stavove vezano uz poslovne mogućnosti u inozemstvu i pozitivna očekivanja vezano o novim poslovnim mogućnostima u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji.

5. CILJEVI RADA

Cilj je ove studije istražiti emigracijske planove studenata posljednje godine Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, njihove stavove prema radnim uvjetima u inozemstvu i očekivanja o novim poslovnim mogućnostima u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji. Također smo istražili pojedine čimbenike koji su mogli utjecati na odluku hrvatskih studenata medicine o ostanku ili napuštanju zemlje u bliskoj budućnosti.

6. ISPITANICI I METODE

U istraživanju smo koristili upitnik koji su tijekom travnja i svibnja 2013. ispunjavali studenti šeste godine studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Upitnik je prilagođen i korišten uz dopuštenje dr.sc.Elje A. Akl (Akl EA et al, 2007).

Upitnik se sastojao od 26 pitanja u četiri glavne skupine: demografske karakteristike, planovi vezani uz rad u inozemstvu, glavne prepreke za odlazak u inozemstvo i glavni čimbenici koji utječu na odluku o radu u inozemstvu. Demografske karakteristike ispitanika uključivale su dob, spol i socijalno-ekonomski status. Stavovi prema radu u inozemstvu ocijenjeni su na temelju odgovora vezanih uz odabir ciljne zemlje i planove o povratku u Hrvatsku nakon završetka usavršavanja u inozemstvu. Dio upitnika koji se odnosio na percipirane prepreke pri odlasku u inozemstvo sastojao se od pitanja vezanih uz finacijske troškove, dobivanje vize, polaganja dodatnih ispita i drugih eventualnih zakonodavnih prepreka. Očekivane promjene u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji (EU) ocijenili smo na temelju odgovora na pitanja vezanih uz specijalizaciju, profesionalnu karijeru, uvjete rada, mobilnost liječnika, političkih i društvenih uvjeta. Odgovori na navedena pitanja ocjenjivani su uz pomoć Likertove skale, pri čemu su ocjenama od -3 do +3 navedene sljedeće tvrdnje: „U potpunosti se ne slažem“ (-3), „Niti se slažem ili ne slažem“ (0) i „U potpunosti se slažem“ (+3).

Sva pitanja bila su zatvorenog oblika. Upitnik je sastavljen na hrvatskom jeziku i anonimno podijeljen preko internetske mreže uz pomoć Qualtrics programskog sučelja.

7. REZULTATI

Konačni uzorak u istraživanju sastojao se od 202 ispitanika, od ukupno 232 studenta šeste godine Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, uz odaziv 86%.

U *Tablici 1* prikazane su glavne karakteristike studenata medicine, koji su sudjelovali u istraživanju. Većina ispitanika bile su studentice (135 ili 68%), prosječne dobi 24 godine. Relativno mali udio ispitanika klasificirao se kao pripadnik višeg (10 ili 5%) ili nižeg (4 ili 2%) socijalno-ekonomskog statusa.

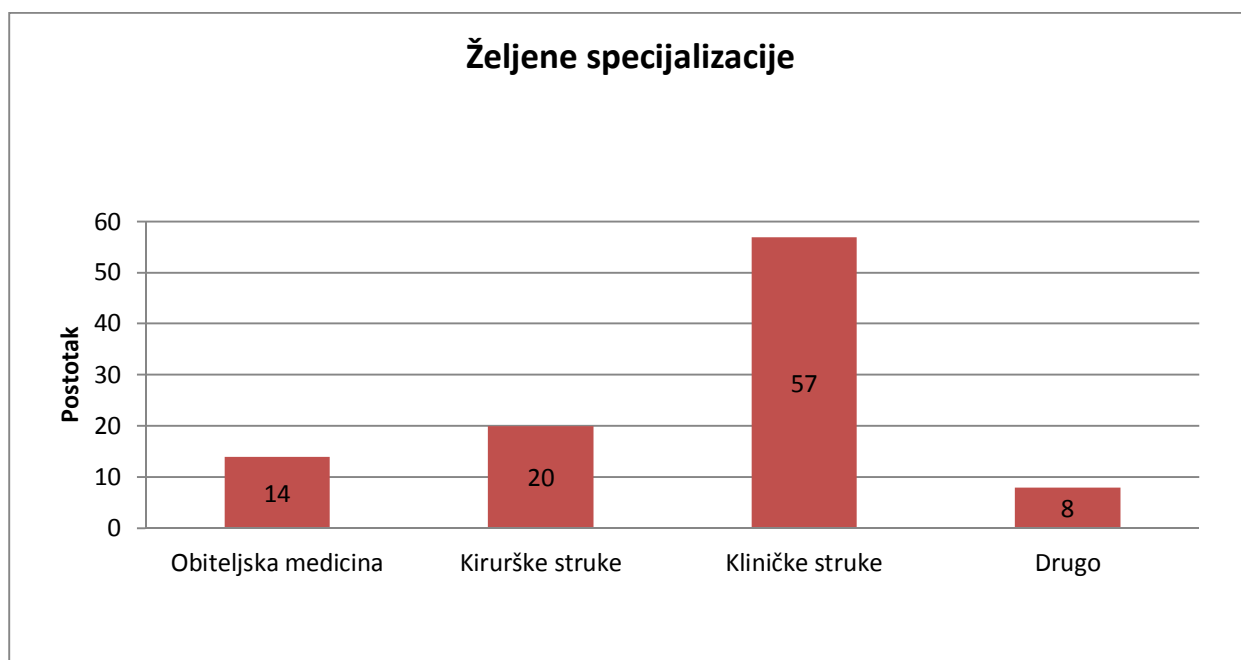
Tablica 1. Osnovne karakteristike studenata posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu (N=202)

		N (%)
Spol*	ženski	135 (68)
	muški	64 (32)
Socijalno-ekonomski status^o	niži	4 (2)
	srednji-niži	58 (29)
	srednji-viši	125 (63)
	viši	10 (5)
Dob (godine)	prosjek 24,47; SD 1,07	

* nedostaje n = 3;

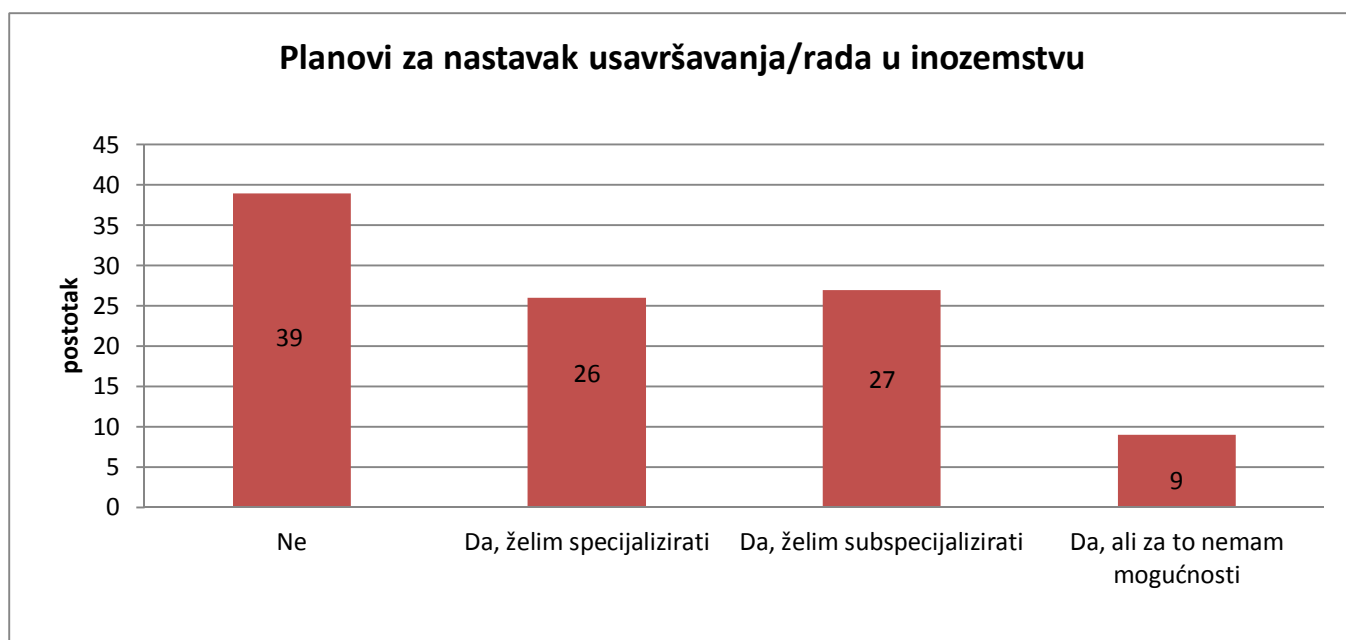
^o nedostaje n = 5

Grafikon 1 prikazuje najpoželjnije specijalizacije. Među studentima muškog spola, 44% je navelo da želi specijalizirati kirurške specijalizacije, što je četiri puta više nego među studenticama, od kojih je samo 10% odabralo kirurške specijalizacije.

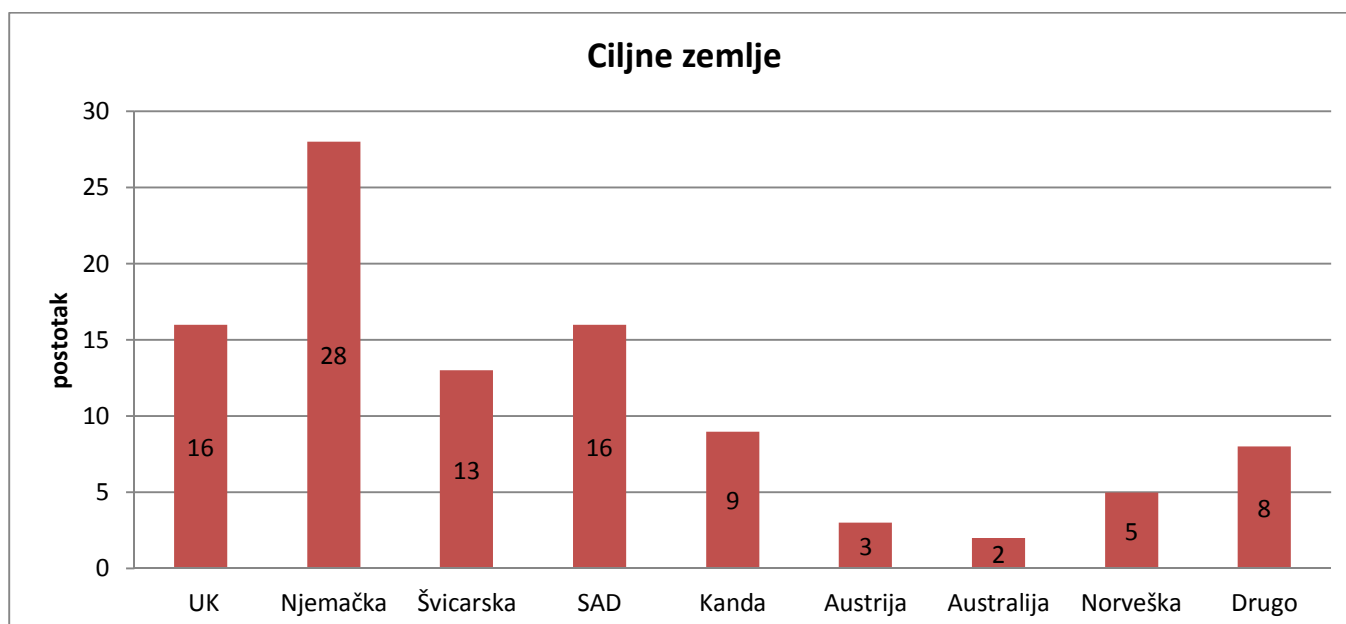
Grafikon 1. Najpoželjnije specijalizacije studenata posljednje godine studija medicine, 2013. (n=201) u Zagrebu (Hrvatska)

Više od polovice studenata (54%) navelo je da se namjerava usavršavati u inozemstvu – u sklopu specijalizacije (52 ili 26%) ili subspecijalizacije (54 ili 27%). Više studentica (58 ili 43%) nego studenata (17 ili 27%) odgovorilo je da se ne namjerava iseliti iz Hrvatske (*Grafikon 2*).

Grafikon 2. Planovi studenata posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu, za nastavak usavršavanja/rada u inozemstvu (n=200)

Najpopularnije zemlje studentima kao prvi izbor bile su: Njemačka (34 ili 28%), SAD (19 ili 16%), Velika Britanija (19 ili 16%), Švicarska (16 ili 13%) i Kanada (11 ili 9%) (*Grafikon 3*).

Grafikon 3. Ciljne emigracijske zemlje studenata posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu (n=121)

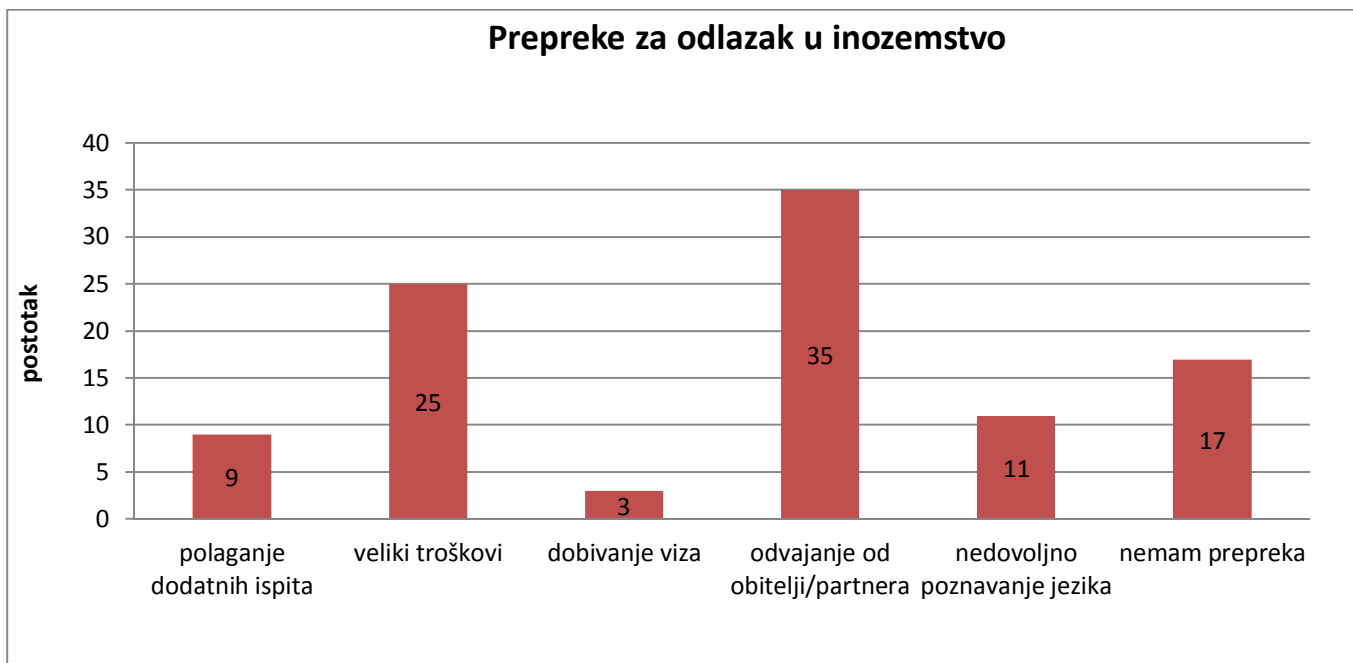
Najvažniji ciljevi koje ispitanici namjeravaju ostvariti tijekom usavršavanja u inozemstvu su: profesionalno usavršavanje (45 ili 38%), zarada (20 ili 17%), stjecanje novih iskustava i upoznavanje svijeta (31 ili 26%) (*Tablica 2*). Muški ispitanici (12 ili 26%) odabrali su zaradu kao drugi najvažniji cilj usavršavanja/rada u inozemstvu.

Od 121 (59,9%) ispitanika koji su planirali odlazak u inozemstvo, samo ih se 20% namjeravalo vratiti u Hrvatsku odmah nakon završetka usavršavanja. Šezdeset i sedmero (59%) namjeravalo se vratiti poslije završetka rada/edukacije u inozemstvu nakon različitog broja godina: 26 ili 23% za manje od 5 godina, 25 ili 22% za 5 do 10 godina i 16 ili 14% za više od 10 godina (*Tablica 2*). Dvadeset i troje (20%) namjeravalo je trajno napustiti Hrvatsku.

Tablica 2. Planovi studenata posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu, nakon usavršavanja u inozemstvu i primarni ciljevi usavršavanja/rada u inozemstvu

		N (%)
Planovi nakon završetka usavršavanja/rada u inozemstvu (N=113)	odmah se vratiti u Hrvatsku	23 (20)
	raditi do 5 godina prije povratka	26 (23)
	raditi 5–10 godina prije povratka	25 (22)
	raditi > 10 godina prije povratka	16 (14)
	ne planiram se vraćati u Hrvatsku	23 (20)
Primarni cilj usavršavanja/rada u inozemstvu (N=120)	profesionalno se usavršiti	45 (38)
	brže napredovati u svojoj struci	9 (8)
	olakšati zapošljavanje u Hrvatskoj nakon povratka iz inozemstva	4 (3)
	zarada	20 (17)
	steći nova poznanstva/upoznati svijet	31 (26)
	dobiti državljanstvo zemlje u koju odlazim	6 (5)
	drugo	5 (4)

Dvije najčešće navedene prepreke pri odlasku u inozemstvo bile su odvajanje od obitelji i/ili partnera (35%) i veliki financijski troškovi (25%), dok je 34 studenata (17%) odgovorilo da nema prepreka (*Grafikon 4*).

Grafikon 4. Prepreke za odlazak u inozemstvo studenata posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu (n=198)

Većina studenata (124 ili 63%) smatra da ih nastavnici na fakultetu ne potiču na usavršavanje/rad u inozemstvu. Isto tako, većina ispitanika (67%) nije očekivala pomoć nastavnika na fakultetu u pogledu daljnjeg obrazovanja izvan Hrvatske ili se nije interesirala za traženje pomoći (*Tablica 3*).

Izvori informacija preko kojih su hrvatski studenti došli do podataka o usavršavanju/radu u inozemstvu najčešće su odabrani sljedećim redoslijedom: razmjena iskustava sa studentima koji su bili u inozemstvu (110 ili 56%), mediji (65 ili 33%), razmjena iskustava s rodbinom ili prijateljima koji žive u inozemstvu (57 ili 29%), preporuka liječnika koji su se usavršavali u inozemstvu (47 ili 24%), studentske udruge i organizacije (45 ili 23%), usporedba liječnika koji su se usavršavali u Hrvatskoj s onima koji su se educirali u inozemstvu (21 ili 11%) i neki drugi izvori (4 ili 2%) (*Tablica 3*).

Tablica 3. Utjecajni faktori i izvori informacija o usavršavanju/radu u inozemstvu među studentima posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu (N=202)

		N (%)
Potiču li te nastavnici na fakultetu na usavršavanje u inozemstvu? *	da	11 (6)
	da, ali nedovoljno	63 (32)
	ne	124 (63)
Smatraš li da bi ti nastavnici na fakultetu pomogli omogućiti obrazovanje u inozemstvu? °	da	22 (11)
	ne	43 (27)
	nisam se interesirao/la	134 (67)
Kako si došao/la do podataka o usavršavanju u inozemstvu? ‡	mediji (internet, TV...)	65 (33)
	razmjenom iskustava s rodbinom/prijateljima koji žive u inozemstvu	57 (29)
	razmjenom iskustava sa studentima koji su bili u inozemstvu	110 (56)
	preporukama liječnika koji su se usavršavali u inozemstvu	47 (24)
	uspoređujući liječnike koji su se usavršavali ovdje i/ili u inozemstvu	21 (11)
	preko studentskih udruga i organizacija	45 (23)
	drugo	4 (2)

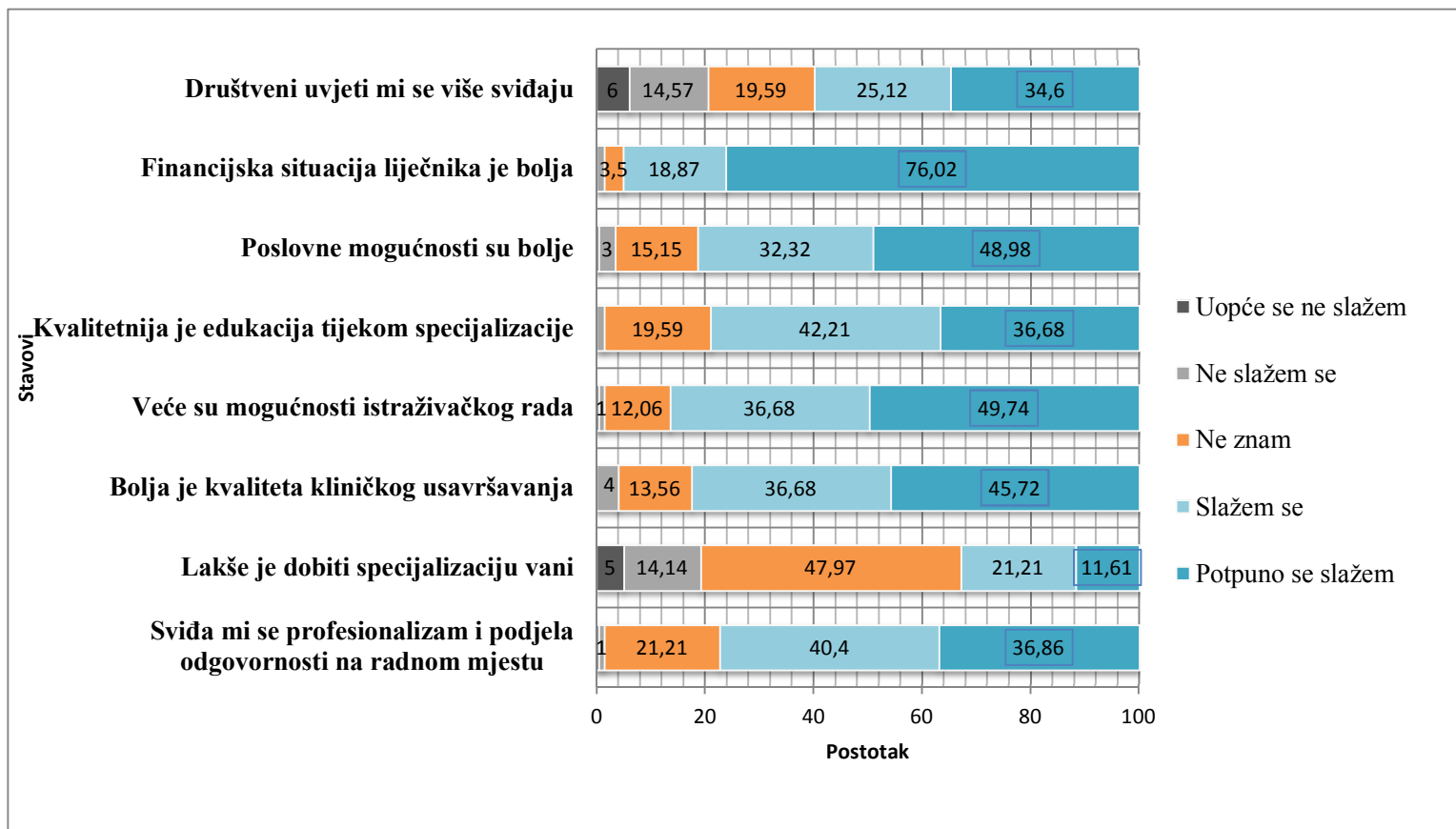
* nedostaje n = 4; ° nedostaje n = 3; ‡ nedostaje n = 6

Stavovi studenata posljednje godine studija medicine o uvjetima rada u inozemstvu prikazani su u *Grafikonu 5*. Ispitanici su, općenito, imali pozitivnu predodžbu o radu i socijalnim prilikama izvan Hrvatske. Velika većina studenata (čak 186 ili 94,9%) složila se s tvrdnjom da je financijska situacija liječnika bolja u stranim zemljama. Približno 80% studenata smatra da su u inozemstvu veće mogućnosti za istraživački rad, veće poslovne mogućnosti, bolja

kvaliteta kliničkog usavršavanja i kvalitetnija edukacija tijekom specijalizacije nego u Hrvatskoj, s obzirom na prilike u našoj zemlji.

S druge strane, 95 ili 47,9% studenata označilo je da nisu sigurni u mogućnost lakšeg dobivanja željene specijalizacije u stranim zemljama. Stavovi hrvatskih studenata o društvenim uvjetima nisu bili pozitivni toliko, koliko stavovi o profesionalnim mogućnostima i prilikama u inozemstvu (119 ili 59%).

Studenti koji nisu htjeli raditi u inozemstvu, u usporedbi s onima koji su htjeli, češće su odgovarali da su nesigurni, pogotovo u pogledu bolje kvalitete kliničkog usavršavanja (24%), kvalitetnije edukacije tijekom specijalizacije (33,7%) i poslovnih mogućnosti (28%) u inozemstvu. Također su imali negativniji stav u pogledu društvenih uvjeta u stranim zemljama.

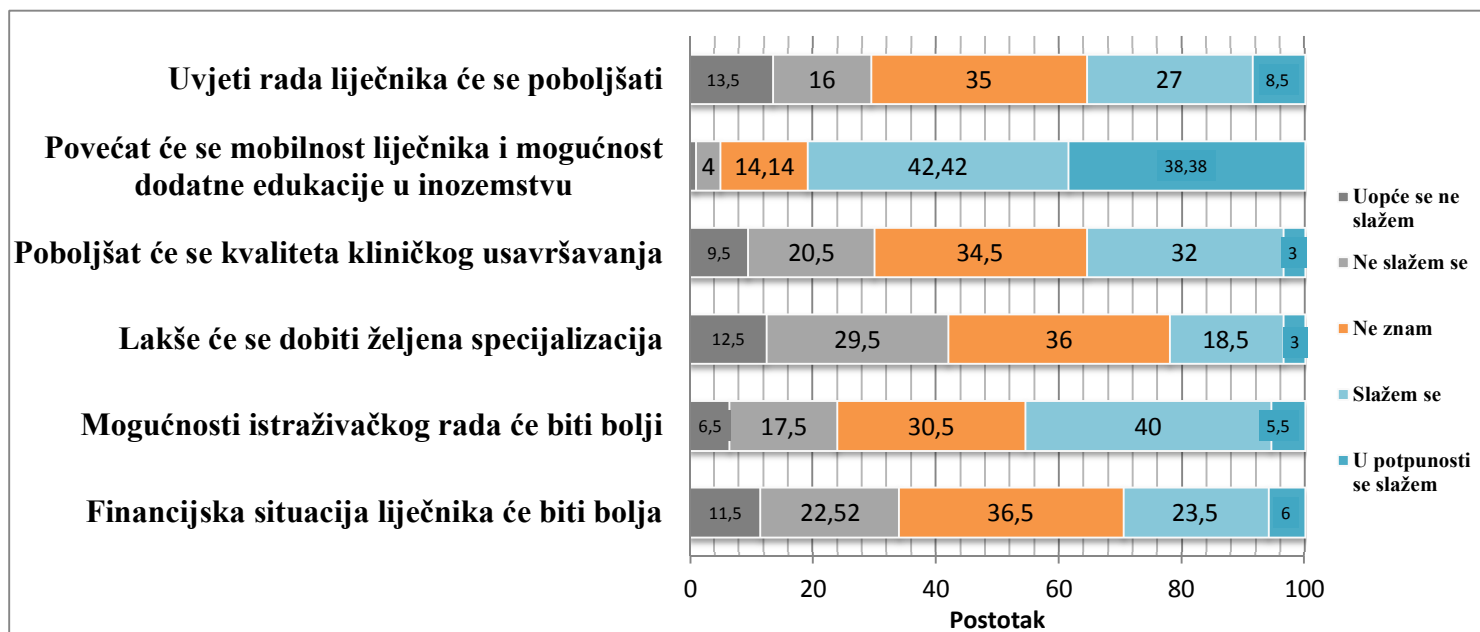
Grafikon 5. Stavovi studenata posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu, o radnim uvjetima u inozemstvu (n=199)

Grafikon 6 prikazuje stavove studenata o očekivanim promjenama u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji. Studenti su otprilike podjednako izrazili pozitivno i negativno

mišljenje o očekivanim promjenama u hrvatskom društvu i poslovnim mogućnostima nakon pristupanja Europskoj uniji. Stošezdeset (81%) ispitanika vjerovalo je da će se povećati mobilnost liječnika i mogućnost dodatne edukacije u inozemstvu nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Podijeljena su mišljenja izražena u pogledu poboljšanja financijske situacije liječnika: s tvrdnjom se slagalo 69 ili 29% ispitanika, nije se slagalo 73 ili 34% ispitanika, a 58 ili 36% označilo je da nisu sigurni.

Osim toga, podijeljena su mišljenja i kad je riječ o poboljšanju radnih uvjeta liječnika i kvalitete kliničkog usavršavanja u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji. Na kraju, 84 ili 42% ispitanika smatralo je da se neće povećati mogućnost dobivanja željene specijalizacije.

Studenti koji nisu htjeli raditi u inozemstvu, u usporedbi s onima koji su htjeli, generalno gledajući, očekivali su promjene u Hrvatskoj s optimizmom. Također, imali su manje negativnih i više neodlučnih stavova o poboljšanju financijske situacije liječnika, poboljšanju mogućnosti istraživačkog rada, poboljšanju kvalitete kliničkog usavršavanja i uvjeta rada liječnika.

Grafikon 6. Očekivane promjene u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji (stavovi studenata posljednje godine studija medicine, 2013. u Zagrebu) (n=200)

8. RASPRAVA

U usporedbi s prethodnim istraživanjima, provedenima među hrvatskim studentima 2004. i 2005. godine, ovo istraživanje pokazalo je povećan postotak studenata koji razmišljaju o emigraciji (od 31% i 41% na 61%) (Polasek O et al, 2005; Kolcic et al, 2005).

Neka druga istraživanja pretpostavljaju da bi na povećanje interesa za potencijalno iseljavanje moglo utjecati nedavno pristupanje Hrvatske Europskoj uniji i općenito pozitivna očekivanja o radnim uvjetima u inozemstvu, s čim se slažu i naši ispitanici.

Kad je riječ o odabiru specijalizacije studenata posljednje godine studija medicine, navedena istraživanja ukazuju na to da je odabir specijalizacije jedna od najvažnijih profesionalnih odluka u životu svakog liječnika. Nemogućnost dobivanja željene specijalizacije, kao jednog od glavnih čimbenika koji potiču na razmišljanje o emigraciji, trebalo bi shvatiti kao pokazatelj profesionalnog nezadovoljstva studenata, a ne samo kao pokazatelj potencijalnoga gubitka ljudskih resursa (Ostojic R et al, 2012; Polasek O et al, 2005; Kolcic I et al, 2005; Polasek O et al, 2007).

Prema rezultatima našeg istraživanja, više od polovice studenata (62%) namjeravalo je nastaviti usavršavanje u inozemstvu, u sklopu specijalizacije ili subspecijalizacije.

Najčešće odabirane specijalizacije naših ispitanika bile su kliničke (57%), kirurške (20%) i obiteljska medicina (14%). Godine 2013. Hrvatska liječnička komora objavila je podatak da je među liječnicima koji su se iselili najveći postotak liječnika koji su duže razdoblje čekali željenu specijalizaciju i zaposlenje (Croatian Medical Chamber. Croatian exodus of physicians <http://www.hlk.hr/LijecnickeNovine2016>). Zanimljivo je naglasiti da je samo 33% naših ispitanika očekivalo dobivanje željene specijalizacije u inozemstvu i gotovo ih je polovica odgovorila da nisu sigurni u mogućnost dobivanja željene specijalizacije. Navedeni rezultati u skladu su s rezultatima naših ispitanika o glavnim ciljevima usavršavanja/rada u inozemstvu, koji su: profesionalno usavršavanje, zarada, stjecanje novih poznanstava i iskustva, upoznavanje svijeta itd.

Najpoželjnije zemlje koje su našim ispitanicima bile prvi izbor su: Njemačka (28%), Sjedinjene Američke Države (SAD), Ujedinjeno Kraljevstvo (UK) i Švicarska. Približno ista

zainteresiranost za skandinavske zemlje i Sjedinjene Američke Države (SAD) bila je prisutna i u istraživanju koje su proveli dr.sc.Ivana Kolčić i suradnici, dok je najveća promjena primijećena u odabiru Slovenije kao najpopularnije zemlje, koju je u našem istraživanju zamijenila Njemačka (Kolcic I et al, 2005).

Budući da nismo detaljnije istraživali motive pri odabiru zemlje koja bi bila prvi emigracijski izbor, ne možemo utvrditi sve potencijalne razloge koji su mogli utjecati na tako drastičan pad zainteresiranosti za Sloveniju kao najpoželjnije odredište (Kolcic I et al, 2005). Rezultati analize koju je provela Hrvatska liječnička komora 2012. pokazali su da se od ukupnog broja liječnika koji napuštaju Hrvatsku najveći postotak preselio u Njemačku (29%), Kanadu (15%) i Ujedinjeno Kraljevstvo (11%), što je u skladu i s rezultatima našeg istraživanja. Pretpostavlja se da je na ovakav poredak utjecao intenzivan rad upravo skandinavskih i njemačkih agencija za zapošljavanje, koje u stranim državama traže potencijalne zdravstvene djelatnike (Croatian Medical Chamber. Croatian exodus of physicians <http://www.hlk.hr/LijecnickeNovine2016>).

Prijašnja studija o međunarodnoj migraciji zdravstvenih djelatnika u Europskoj uniji pokazala je da znanje odgovarajućeg stranog jezika i geografska blizina ciljne zemlje igraju važnu ulogu prilikom donošenja odluke o emigraciji (Gerlinger T et al, 2007). Zbog specifičnosti posla, jezične su barijere posebno važne zdravstvenim djelatnicima jer potencijalno nerazumijevanje jezika može uzrokovati ozbiljne i dalekosežne posljedice.

S obzirom na široko rašireno poznavanje engleskog jezika među hrvatskim studentima, upravo bi to mogao biti poticajni faktor zbog kojeg su naši ispitanici odabirali zemlje engleskoga govornog područja kao najpoželjnija emigracijska odredišta. Nadalje, geografska blizina i utjecaj njemačkih agencija za zapošljavanje mogući su razlozi zbog kojih su naši studenti odabirali Njemačku kao najpopularniju zemlju za iseljavanje.

Izvori podataka putem kojih su se naši ispitanici informirali o poslovnim uvjetima i mogućnostima u inozemstvu bili su različiti. Najčešći način prikupljanja informacija bila je razmjena iskustava sa studentima koji su se usavršavali u stranim zemljama. Ovakvi rezultati potvrđuju veliku važnost mobilnosti studenata tijekom studija, kao načina stjecanja iskustava i prikupljanja informacija o radnim uvjetima i mogućnostima izvan Hrvatske. Studentske organizacije poput CroMSIC-a (Croatian Medical Students' International Committee), EMSA-e (European Medical Students' Association), ERASMUS-a itd. omogućuju hrvatskim studentima međunarodnu suradnju i sudjelovanje u programima razmjene s medicinskim

sveučilištima širom svijeta (CroMSIC Croatian Medical Students' International Committee <http://cromsic.hr/>; Erasmus European Community Action Scheme for the Mobility of University Students <http://erasmusu.com/en/erasmus-zagreb>; EMSA Zagreb - European Medical Students' Association Zagreb <http://emsa.mef.hr/>).

Nekoliko drugih istraživanja utvrdilo je značajnu povezanost između mobilnosti studenata tijekom studija i potencijalne migracije. Osim toga, istraživanja ukazuju na to da je upravo želja da se nakon diplomiranja zaposle u zemljama u kojima su boravili tijekom razmjene studenata među glavnim razlozima zbog kojih se studenti prijavljuju i sudjeluju u tim programima (Suter B et al, 2006; Rosenzweig MR et al, 2007).

Drugi važni izvori podataka, koje su označili naši ispitanici, bili su mediji (internet, televizija, tisak) i razmjena iskustava s rodbinom i prijateljima koji žive u inozemstvu. Rezultati drugih istraživanja pokazali su da su prijatelji i rodbina u stranim zemljama jedan od najvažnijih izvora informiranja (Coombs G et al, 1978).

Osim toga, prisustvo rodbine u inozemstvu povećava vjerojatnost emigracije zbog boljeg poznavanja životnih uvjeta, poslovnih mogućnosti i mogućeg pružanja pomoći pri preseljenju i prilagođavanju novoj okolini (Coombs G, 1978; Ritchey PN, 1976; Choldin HM, 1973; Tilly C et al, 1967; Haug S, 2008).

Naše istraživanje pokazalo je da većina studenata (63%) smatra da ih nastavnici na fakultetu ne potiču na usavršavanje ili rad u inozemstvu i to je vjerojatno razlog zbog kojeg većina ispitanika nije niti očekivala pomoć nastavnika, niti se interesirala za traženje pomoći. Navedeni podatak može biti pokazatelj loše suradnje između profesora i studenata, kao važnog problema s kojim se treba suočiti.

Kad je riječ o drugim pitanjima vezanim uz usavršavanje u inozemstvu, najčešće prepreke za rad u inozemstvu i napuštanje zemlje označene su sljedećim redoslijedom: odvajanje od obitelji i/ili partnera, veliki financijski troškovi (ispiti, putovanja...) i nedovoljno poznavanje stranog jezika. U skupini studenata koji nisu htjeli raditi izvan Hrvatske gotovo polovica je označila odvajanje od obitelji i/ili partnera kao glavni razlog za ostanak u zemlji, dok su oni koji su se željeli iseliti kao glavnu prepreku smatrali velike financijske troškove.

Još jednom ističemo da, u skladu s prethodno spomenutim istraživanjima, prisustvo obitelji, prijatelja ili partnera u stranim državama može biti vrlo utjecajan i važan čimbenik pri donošenju odluke o potencijalnom iseljavanju (Coombs G, 1978; Ritchey PN, 1976; Choldin

HM, 1973; Tilly C et al, 1967; Haug S, 2008). Navedeni rezultati također potvrđuju da poznavanje engleskog jezika može biti vrlo važan faktor zbog kojeg je veliki broj naših ispitanika izabrao zemlje engleskoga govornog područja kao najpoželjnija odredišta za profesionalno napredovanje. Označavajući financijske troškove kao prepreku, pogotovo u skupini studenata koji su htjeli raditi u inozemstvu, i uzevši u obzir rezultate o kojima smo već raspravljali – da je zarada jedan od primarnih ciljeva koji se želi ostvariti tijekom rada u inozemstvu, rezultati našeg istraživanja potvrđuju sve lošiju ekonomsku situaciju u Hrvatskoj.

Analizirajući stavove studenata posljednje godine studija medicine u Zagrebu o poslovnim uvjetima u inozemstvu, dolazimo do rezultata koji pokazuju da je većinom izraženo pozitivno mišljenje o boljoj financijskoj situaciji liječnika u stranim državama - čak 76% ispitanika u potpunosti se slagalo s navedenom tvrdnjom. Izrazito negativno mišljenje prema navedenoj tvrdnji o financijskoj situaciji inozemnih liječnika nije nitko izrazio.

Uspoređujući stavove studenata koji su htjeli raditi izvan Hrvatske i onih koji nisu, zaključujemo da je prva skupina imala pozitivnije stavove o poslovnim uvjetima i mogućnostima u stranim državama, dok je druga skupina češće izražavala neodlučnost, pogotovo u pogledu kvalitetnijeg kliničkog usavršavanja, kvalitetnije edukacije tijekom specijalizacije i većih poslovnih mogućnosti. Također, druga je skupina imala negativnije stavove o društvenim uvjetima u inozemstvu.

Kad je riječ o očekivanim promjenama u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji, velika većina ispitanika (81%) vjerovala je da će se povećati mobilnost liječnika i mogućnost dodatne edukacije u inozemstvu, što je ujedno bila i jedina tvrdnja s kojom se većina ispitanika složila. Studenti koji nisu htjeli raditi u inozemstvu, u uporedbi s onima koji jesu, općenito su očekivali promjene u Hrvatskoj s optimizmom. Isto tako, imali su manje izraženi negativni stav i više izraženi neodlučni stav o poboljšanju financijske situacije liječnika, mogućnosti istraživačkog rada, kvalitete kliničkog usavršavanja i radnih uvjeta.

Nakraju, potrebno je naglasiti da je u našem istraživanju 62% mladih, uskoro diplomiranih liječnika izrazilo želju za odlazak iz Hrvatske. Hrvatskoj trenutačno nedostaje otprilike 3280 liječnika, kako bi dostigla europski prosjek (Forcier MB et al, 2004; Smoljanovic M et al, 2009; Forgacs I et al, 2002). Podatak koji je objavila Hrvatska liječnička komora - da je u prva tri mjeseca nakon pristupanja Hrvatske Europskoj uniji više od 100 liječnika zatražilo izdavanje licencije za rad u stranim državama, dodatno je pridonio strahu od masovnog

odljeva visokokvalificiranih zdravstvenih djelatnika (Croatian Medical Chamber. Croatian exodus of physicians <http://www.hlk.hr/LijecnickeNovine2016>).

Tijekom srpnja i kolovoza 2013. ukupno su 63 liječnika zatražila izdavanje dozvole; među njima je samo šestoro dozvolu zatražilo zbog dodatne edukacije i subspecijalističkog usavršavanja, dok su je ostali zatražili zbog zapošljavanja u inozemnim državama. Usporedbe radi, tijekom cijele 2012. godine samo su 44 liječnika zatražila izdavanje potvrde (Croatian Medical Chamber. Croatian exodus of physicians <http://www.hlk.hr/LijecnickeNovine2016>).

Hrvatska liječnička komora naglašava da je uzorak još uvijek premali i vrijeme praćenja prekratko, da bismo mogli govoriti o novom trendu, ali ako se trend nastavi, tijekom idućih godina možemo očekivati da će godišnje 300 do 400 liječnika zatražiti dokumentaciju za odlazak na rad u inozemstvo. U tom slučaju, u Hrvatskoj će se na godišnjoj razini broj liječnika koji odlaze izjednačiti s ukupnim brojem liječnika koji diplomiraju na svim hrvatskim medicinskim fakultetima. Nadalje, ako uzmemo u obzir da svake godine otprilike 450 liječnika odlazi u mirovinu, uz već postojeći manjak liječnika, Hrvatska će se potencijalno suočiti sa značajnim problemima u pružanju zdravstvene skrbi i organizaciji zdravstvenog sustava (Croatian Medical Chamber. Croatian exodus of physicians <http://www.hlk.hr/LijecnickeNovine2016>).

Međutim, zasigurno ne smijemo zanemariti brojne prednosti koje pruža međunarodna mobilnost liječnika. Potencijalno pozitivni učinci na kvalitetu zdravstvenog sustava mogu se primijetiti u povratku bolje kvalificiranih profesionalaca, unapređenju znanja, vještina i ubrzanom uvođenju novih medicinskih postupaka prilikom povratka liječnika u svoju zemlju ili kod novopridošlih medicinskih profesionalaca iz drugih zemalja (Bagat M et al, 2006; Zajac M et al, 2002).

Iako rezultati našeg istraživanja podupiru strahove vezane uz značajni odlazak liječnika iz Hrvatske nakon pristupanja Europskoj uniji, trebamo uzeti u obzir i ograničenja istraživanja. Veći broj pitanja u upitniku omogućio bi bolje razumijevanje ispitanikovih stavova i želja. Isto tako, namjera za zaposlenjem u inozemstvu ne mora se i realizirati i/ili studenti mogu promijeniti mišljenje. Uzorak našeg istraživanja bili su studenti posljednje godine studija medicine u Zagrebu, što ne dopušta da dobivene rezultate generaliziramo i proširimo na studente nižih godina i/ili studente drugih medicinskih fakulteta u Hrvatskoj. Također, trebalo bi uzeti u obzir da će se Hrvati kao novi stanovnici Europske unije tek postupno upoznavati s načinom funkcioniranja, prednostima i nedostacima članstva u Uniji, što će najvjerojatnije

utjecati na promjenu stavova ispitanika. Jedan od svakako boljih načina dugoročnog praćenja studentskih planova i stavova bilo bi provođenje upitnika na sva četiri medicinska fakulteta u Hrvatskoj. Provedbom kohortnog istraživanja iste skupine studenata tijekom dužeg perioda bilo bi moguće procijeniti u kojoj su se mjeri realizirali njihovi emigracijski planovi te promijenili stavovi.

Jednom od glavnih prednosti našeg istraživanja smatramo to da je ovo prva studija koja je istraživala stavove hrvatskih studenata medicine vezane uz emigracijske planove, očekivanja o radnim uvjetima i životu u inozemstvu i Hrvatskoj nakon njezinog pristupanja Europskoj uniji. Prednost ove studije je i visoki postotak odaziva ispitanika (86%).

9. ZAKLJUČAK

Rezultati našeg istraživanja mogu biti rani pokazatelji nepovoljnog emigracijskog trenda zdravstvenih profesionalaca s potencijalno ozbiljnim posljedicama na funkcioniranje hrvatskog zdravstvenog sustava na svim razinama. Ne smijemo zanemariti činjenicu da je značajan postotak studenata posljednje godine studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (62%) razmišljao o preseljenju u inozemstvo nakon diplomiranja.

Htjeli bismo da naši rezultati doprinesu evaluaciji i kreiranju korisnih intervencija koje bi pomogle razvitku Hrvatske kao zemlje koja omogućuje kvalitetnu edukaciju i profesionalno usavršavanje, ne samo vlastitih profesionalaca, nego i stranih zdravstvenih profesionalaca, znanstvenika i drugih stručnjaka koje bi privukla na usavršavanje i stjecanje novih vještina u Hrvatsku. Na taj će način svatko svojim doprinosom u znanju i iskustvima sudjelovati u unapređenju i razvitku zdravstvenog sektora, ne samo u Hrvatskoj, nego i u drugim državama za dobrobit svih ljudi.

10. ZAHVALA

Zahvaljujem mentoru doc. dr. sc. Robertu Likiću na svim stručnim savjetima i uloženom vremenu tijekom izrade ovoga rada.

Posebno zahvaljujem sestri Katarini koja je uvijek bila spremna pomoći i dati savjet tijekom izrade mojeg diplomskog rada.

Zahvaljujem roditeljima, braći i sestrama, koji su uvijek bili uz mene i pružali mi potporu i ljubav.

Hvala mojim prijateljima i dragim ljudima s kojima je puno toga bilo lakše i ljepše.

11. LITERATURA

- 1 Myklebust JP. Call for universities to respond to shortages of health professionals. University World News, 09 December 2012; Issue No:251.
<http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20121206111338460>.
- 2 European Commission. The social situation in the European Union 2003;
http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2003/sep/2003 (accessed 10 May 2006).
- 3 Wiskow C. Health worker migration flows in Europe: Overview and case studies in selected CEE countries –Romania, Czech Republic, Serbia and Croatia. 2006; Working Paper No.45, ILO, Geneva.
- 4 Ostojic R, Bilas V, Franc S. Implications of the accession of the Republic of Croatia to the European Union for Croatian health care system. *Coll Antropol* 2012;**36**(3):717-27.
- 5 Gerlinger T, Schmucker R. Transnational migration of health professionals in the European Union. *Cad. Saúde Pública* 2007;**23**:184-192.
- 6 Forcier MB, Simoens S, Giuffrida A. Impact, regulation and health policy implications of physician migration in OECD countries. *Hum Resour Health*. 2004;**2**(1):12.
- 7 World Health Organization. WHO Regional Office for Europe. European health for all databases. <http://www.euro.who.int/informationresources> (accessed 10 May 2006)
- 8 Smoljanovic M, Smoljanovic A, Bocina I et al. Number of Medical Doctors and Nurses in Europe regarding GNP and Health Care Spending at the Beginning of the Third Millennium - part 2. *HZJZ* 2009; Vol 5, No 18.
- 9 Polasek O, Kolcic I Croatia's brain drain. *BMJ* 2005;**331**:1204.

- 10 Akl EA, Maroun N, Major S, Afif C, Chahoud B, Choucair J, Sakr M, Schunemann HJ, Akl EA, Maroun N, Major S, Afif C, Chahoud B, Choucair J, Sakr M, Schunemann HJ Why are you draining your brain? Factors underlying decisions of graduating Lebanese medical students to migrate. *Social Science & Medicine* 2007;**64**(6):1278-84.
- 11 Kolcic I, Polasek O, Mihalj H, Gombac E, Kraljevic V, Kraljevic I, Krakar G. Research involvement, specialty choice and emigration preferences of final year medical students in Croatia. *CMJ* 2005;**1**:88-95.
- 12 Polasek O, Kolcic I, Cikes N Speciality preferences among final-year medical students at Zagreb University Medical School. *Lijecnicki Vjesnik* 2007;**129**:118-23.
- 13 Croatian Medical Chamber. Croatian exodus of physicians [In Croatian] <http://www.hlk.hr/LijecnickeNovine2016> (accessed 15 Oct 2013).
- 14 CroMSIC Croatian Medical Students' International Committee <http://cromsic.hr/>.
- 15 Erasmus European Community Action Scheme for the Mobility of University Students <http://erasmusu.com/en/erasmus-zagreb>.
- 16 EMSA Zagreb - European Medical Students' Association Zagreb <http://emsa.mef.hr/>.
- 17 Suter B, Jandl M Comparative study on policies towards foreign graduates: Study on admission and retention policies towards foreign students in industrialized countries. International Center for Migration Policy Development (ICMPD), Vienna. October 2006.
- 18 Rosenzweig MR Higher education and international migration in Asia: Brain circulation. Paper presented at Annual World Bank Conference on Development Economics (ABCDE)-Regional. Higher Education and Development, Beijing 16-17 January 2007.
- 19 Coombs G. Opportunities, information networks and the migration distance relationship. *Social Networks* 1978; **1**(3): 257-276.

- 20 Ritchey P.N. Explanations of migration. *Annual Review of Sociology* 1976;**2**:363-404.
- 21 Choldin H.M. Kinship networks in the migration process. *Demography* 1973;**10**(1):163-75.
- 22 Tilly C, Brown H.C. On uprooting, kinship, and the auspices of migration. *IJCS* 1967;**8**(2):139-64.
- 23 Haug S Migration Networks and Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 2008;**34**(4):585-605.
- 24 Forgacs I The required number of physicians: is it an optimal figure? *Cah Sociol Demogr Med.* 2002;**42**:269-82.
- 25 Bagat M, Sekelj Kauzlaric K Physician Labor Market in Croatia. *CMJ* 2006;**47**(3):376-84.
- 25 Zajac M. EU accession. Implication for Poland's healthcare personnel. *Eurohealth* 2002;**4**:13-4.
- 26 Gesellschaft für Versicherungswissenschaft. Study on the social protection systems in the 13 applicant countries. Lithuania. Country study.
http://ec.europa.eu/employment_social/social_protection/docs/lithuania_final.pdf
(accessed 10 May 2006)

12. ŽIVOTOPIS

Europass Životopis

Osobni podaci

Ime / Prezime **Ana Bojanić**

Državljanstvo hrvatsko

Mjesto rođenja Zagreb

Datum rođenja 2.8.1989.

Obrazovanje

Datumi 2008.-2014.

Naziv dodijeljene
kvalifikacije doktor medicine

Ime i vrsta organizacije
pružatelja obrazovanja i
osposobljavanja Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Datumi 2004.-2008.

prirodoslovno-matematička gimnazija
XV. gimnazija (MIOC), Zagreb

1996.-2004. OŠ Ivan Goran Kovačić

2002.-2004. Osnovna glazbena škola Vatroslav Lisinski, Zagreb

2004.-2008. Srednja glazbena škola Vatroslav Lisinski, Zagreb

Materinji jezik **Hrvatski jezik**

Drugi jezik(ci)   Engleski jezik
                         Francuski jezik

Nagrade   2013. Posebna Rektorova nagrada u ak.god. 2012/2013

Aktivna sudjelovanja na kongresima, oralne i poster prezentacije

2012. god. EACPT summer school u Amsterdamu

2013. god. 9th International Student Summit CROatian of Biomedical Students and Young Scientists

2014. god. 10th Zagreb International Medical Summit for medical students and young doctors

